

Sigita Ignatjeva – doktorantē, Liepojos universiteto Humanitāriņu mokslu ir menotyros fakulteto lektorē.

Moksliniai interesai: vertimo mokslas, grožinēs literatūros vertimai, reģioninēs literatūros ir kultūros studijos.

Adresas: Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte, Liepājas Universitāte, Kūrmājas prosp. 13, Liepāja, Latvija, LV-3401.

Tel. +371 63454183.

El. paštas: sigita.ignatjeva@liepu.lv

Sigita Ignatjeva – PhD candidate; lecturer, Faculty of Humanities and Arts, Liepāja University.

Research interests: translation studies, literary translation, regional literature and culture.

Address: Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte, Liepājas Universitāte, Kūrmājas prosp. 13, Liepāja, Latvija, LV-3401.

Phone: +371 63454183.

E-mail: sigita.ignatjeva@liepu.lv

Anda Kuduma – Dr. philol., Liepojos universiteto Humanitāriņu mokslu ir menotyros fakulteto docentē; Kurzēmēs humanitāriņo instituto tyrēja.

Moksliniai interesai: aktualeji šiuolaikinēs latviu literatūros procesai, reģioninēs literatūros ir kultūros studijos.

Adresas: Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte, Liepājas Universitāte, Kūrmājas prosp. 13, Liepāja, Latvija, LV-3401.

Tel. +371 26281130.

El. paštas: andakuduma@inbox.lv

Anda Kuduma – Dr. philol., assistant professor, Faculty of Humanities and Arts, Liepāja University; researcher, Kurzeme Institute of Humanities.

Research interests: current issues in contemporary Latvian literature, regional literature and culture.

Address: Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte, Liepājas Universitāte, Kūrmājas prosp. 13, Liepāja, Latvija, LV-3401.

Phone: +371 26281130.

E-mail: andakuduma@inbox.lv

Sandra Okuneva (Okuneva) – Mg. philol., Daugpilio universiteto doktorantē; Liepojos universiteto Humanitāriņu mokslu ir menotyros fakulteto lektorē.

Moksliniai interesai: šiuolaikinēs latviu vaiķu literatūros procesai, kultūrinio tapatumo tyrimai ir reģioninēs studijos.

Adresas: Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte, Liepājas Universitāte, Kūrmājas prosp. 13, Liepāja, Latvija, LV-3401

Tel. +371 26346265.

El. paštas: sandra.okuneva@liepu.lv

Sandra Okuneva – Mg. philol., PhD student, University of Daugavpils; lecturer, Faculty of Humanities and Arts, Liepāja University.

Research interests: contemporary Latvian children's literature, cultural identity and regional studies.

Address: Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte, Liepājas Universitāte, Kūrmājas prosp. 13, Liepāja, Latvija, LV-3401.

Phone: +371 26346265.

E-mail: sandra.okuneva@liepu.lv

Sigita Ignatjeva, Anda Kuduma, Sandra Okuņeva *Liepājas Universitātē*

KURZEMES KULTŪRAS ENCIKLOPĒDISKĀ VĀRDNĪCA: KONCEPCIJA, ĪSTENOŠANA, DIGITALIZĒŠANA

Anotacija

Straipsnīje regioninio ir kultūrinio tapatumo studiju kontekste vertinamas Liepojos universiteto Kuržemēs humanitarinio instituto tyrējū indēlis ī Kuržemēs regiono kultūrinio istorinio paveldo kaupimā ir īšsaugojimā. Apībūdinamas leidinio „Kuržemēs kultūros enciklopedinis žodynas“ (*Kurzemes kultūras enciklopēdiskā vārdnīca*) tikslas, pagrindiniai uždaviniai, koncepcijos rengimas ir įgyvendinimo eiga nuo 2012 m. bei žodyne išplėtos sritys (literatūros ir teatro darbuotojų biografijos ir jų sukurtos kultūrinės vertybės atkūrus Latvijos nepriklausomybę). Pavieniais pavyzdžiais pristatomas žodyno turinys, nagrinėjamos pagrindinės problemos, susijusios su medžiagos atranka, straipsnių korpuso, struktūros ir turinio kūrimu, ir išryškunami galimi sprendimai ateityje (kitų teminių skyrių kūrimas, garso ir vaizdo įrašų pridėjimas). Kad žodyno turinys taptų prieinamas daugiau vartotojų, aptariamos parengtos medžiagos skaitmeninimo galimybės.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Kuržemės regionas, regionalistika, kultūrinis tapatumas, asmenybės, literatūra, teatras.

Abstract

In context of the cultural identity and regional studies, the article evaluates the contribution of researchers from Kurzeme Institute of Humanities, Liepāja University, into research and preservation of the historical and cultural heritage of Kurzeme region. The aim, the main tasks, the development of conception and the course of implementation of *The Encyclopedic Dictionary of Kurzeme Culture* (since 2012) are described as well as its thematic sections (biographies of the prominent personalities in literature and theatre, and the cultural values they have created after Latvia regained its independence). The examples give an insight into the dictionary's content and provide the evidence for analysis of the main problems in material selection, development of the body, structure and content of the dictionary entries. The article also indicates the possible solutions in the future (development of other thematic sections, addition of audio and video recordings) and discusses the possibility of digitization of the dictionary in order to ensure its accessibility to large audiences. KEY WORDS: Kurzeme region, regional studies, cultural identity, personalities, literature, theatre.

doi:<http://dx.doi.org/10.15181/rh.v24i0.1911>

Raksta centrā ir kultūras identitātes jautājumi reģionālo studiju kontekstā. Pētījuma mērķis ir padziļināt diskusiju par reģionālās kultūras vērtībām

un to izpētes iespējām un problēmām mūsdienās, kad globalizācijas radītajam ekonomiskās mijiedarbības un integrācijas procesa veicinātajam unificēšanās procesam kā pretstats radusies glokalizācija – interese par reģionālajām kultūrām gan sociālajās, gan kultūras sfērās, jo atšķirīgā un citādā novērtējums ir īpaši svarīgs kā daudzveidības saglabāšanas instruments, par ko kvalitatīvi jauna interese Latvijā radusies 21. gadsimta otrajā desmitgadē, kas kļuvusi par reģionālās identitātes atzišanas un konstruēšanas procesa aktualizēšanas posmu. (Runce 2013)

Pētījuma galvenie uzdevumi ir ieskicēt reģionālo un kultūras identitātes studiju idejas un nozīmi 21. gadsimta kultūrainā, fiksēt Liepājas Universitātes (LiepU) Kurzemes Humanitārā institūta (KHI) pētnieku veikumu *Kurzemes kultūras enciklopēdiskās vārdnīcas (KKEV)* izveidē, analizēt vārdnīcas izstrādes procesu, rezultātus un galvenās problēmas, kā arī izstrādāt priekšlikumus sagatavoto materiālu digitalizēšanai. Pētījums ir starpdisciplināri ievirzīts skatījums uz literatūras un teātra darbinieku radošās darbības izvērtējumu enciklopēdiskās vārdnīcas formātā. Pētījuma novitāti un aktualitāti nosaka tas, ka *KKEV* līdz šim ir pirmais un vienīgais Kurzemes novada kultūras personību radošo darbību apkopojošs pētījums ar mērķtiecīgi izstrādātu koncepciju un akadēmiska personāla iesaisti, kas nodrošina datu validitāti.

Reģionālistika jeb reģionālās studijas (*area studies, regional studies*) tiek izprastas kā konkrētu ģeogrāfisko reģionu multidisciplināri pētījumi, kas parasti saistīti ar tādām disciplīnām kā politoloģija, vēsture, socioloģija, etnoloģija, ģeogrāfija, valodniecība, literatūra un kultūras studijas (Hoffmann, Mehler), lai izpētītu kādas kultūrteritorijas lokālos fenomenus. Tradicionāli reģionālo studiju teritoriālā perspektīva ir plaši ģeogrāfiskie areāli (Amerika, Āfrika, Āzija, Tuvie Austrumi u. tml.) vai to atsevišķas daļas (Ziemeļamerika, Dienvidāfrika u. tml.), tomēr līdzās pastāv arī idejas par ierobežotāku ģeogrāfisko teritoriju izpēti, piemēram, Baltijas jūras valstu reģions. Specifiskāks reģionālistikas ietvars veidojas kādas atsevišķas valsts noteikta ģeokultūras segmenta izpētē, kā to varētu attiecināt uz kādu no Latvijas kultūrvēsturiskajiem novadiem. Reģionālā un kultūras identitātes ir cieši saistītas. Mūsdienu kultūras studiju teorijās un pētījumos jau gana daudz aplūkoti dažādi faktori, kas veido nacionālo identitāti, tomēr arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta teritoriāli ierobežotāku, specifiskāku kultūras identitāšu izpētei. Latvijā šie procesi atklājas interesē par novadnieciski

atšķirīgo: tie ir pētījumi par Latgali, Vidzemi, Kurzemi, Zemgali vai šo novadu atsevišķām kultūrteritorijām un to iedzīvotāju dzīvesziņu, piemēram, par malēniešiem, suitiem, piebaldzēniem u.tml. vai vēl mazākām apdzīvotām vietām (Stende, Nīca, Bārta, Smiltene u. c.) un to atšķirīgumu. Šajā rakstā reģionālais skatīts viena Latvijas novada – Kurzemes – izpratnē.

Latvijā jau izsenis bijusi izteikta vairāku reģionuveidošanās, ko noteica atšķirīgs ģeogrāfiskais stāvoklis un vēsturiskie apstākļi. Lai arī Latvijas teritorija ir relatīvi maza, katrs tās reģions (turpmāk – novads) kā konkrēta teritorija ir veidojies savdabīgi. Katram ir raksturīga sava konkrētā kultūra un tradīcijas, kas sakņojas gan atšķirīgajā vēsturiskajā attīstībā, gan arī tādos specifiskos aspektos, kas raksturīgi tikai konkrētajam novadam, piemēram, latgaliešu valoda Latgalē vai jūras piekraste Kurzēmē un Vidzemē. Šie faktori ir saistāmi tikai ar konkrēto novadu, tāpēc tie kļūst par šī reģiona kultūras identitātes zīmēm.

Kurzeme mūsdienās nav administratīva teritorija, bet gan kultūrvēsturisks novads “Latvijas rietumos, kas aptver Liepājas, Kuldīgas, Ventspils un Talsu rajonu, kā arī Saldus un Tukuma rajonu lielāko daļu. Rietumu pusē Kurzeme piekļaujas Baltijas jūrai, bet ziemeļaustrumos robežojas ar Rīgas jūras līci.” (Dubīņš 1993) Ģeogrāfiskais izvietojums, kā arī dažādie vēstures notikumi, kas sniedzas 13. gadsimtā Kurzemes bīskapijas dibināšanas laikā un īpaši – Kurzemes hercogistes periodā no 16. līdz 18. gadsimtam, veidojuši Kurzemes novada atšķirīgumu. Tomēr raksturot atsevišķa Latvijas kultūrvēsturiskā novada identitāti nav vienkāršs uzdevums. Latviešu kultūrsocioloģe Dagnija Beitnere norāda: “Mūsdienās kultūru un individu identitātes uzlūko kā plūstošas un mainīgas, kāda ir pati dzīve. Aprakstīt novada identitāti nozīmē sataustīt netveramus un reizē raksturojošus pašizpratnes pieņēmumus, kas ir mainīgi un tik dažādi vienā novadā dzīvojošiem cilvēkiem.” (Beitnere 2017, 133) Kurzemes kultūras identitātes raksturošanas grūtības nosaka ne tikai šie aspekti, bet arī novada neviendabība un atšķirīgās iezīmes Dienvidkurzemē, Ziemeļkurzemē, Suitu novadā un citur. (Beitnere 2017) Tomēr līdzīgi, kā tas būtu jebkura cita novada kultūrintitātes izpratnē, pētnieki meklē un analizē atšķirīgo valodā, tradīcijās, mājlietās, apģērbā, ēdienā u. c. kultūrzīmēs, kuru vidū īpašs izpētes objekts ir cilvēks un viņa radošums, kā arī tā mijiedarbe (komunikācija) ar citiem cilvēkiem. Kā norādījis par dzīves filozofu dēvētais sociologs Georgs Zimmels – “attieksme pret telpu tikai no vienas puses ir nosacījums, bet

nootras puses, telpa ir cilvēcisko attiecību simbols”. (citēts pēc Fiļipovs 2000)

Raksta autores no daudzveidīgā reģionālās kultūras identitātes teorētisko ideju klāsta kā atbilstošāko Kurzemes kultūras personību izpētes perspektīvu izvēlējušās principu par kultūru kā vērtību un normu kopumu, starp vērtībām akcentējot ievērojamas personības un viņu devumu kā reģionālās kultūras identitātes elementu. Teorētisko aspektu pamatā ir nacionālās un reģionālās kultūras identitātes pētījumi pasaulē un Latvijā: līdzās Erika H. Eriksona (*Erik H. Erikson*, 1902–1994), Entonija D. Smita (*Anthony D. Smith*, 1939–2016), Dagmāras Beitneres, Baibas Belas, Evijas Kļaves, Inese Runces u. c. pētnieku darbos ietvertajām atziņām šī raksta autores kā centrālo vērtē ideju par izcilām personībām kā vienu no kultūras identitātes izpausmes veidiem, kā to raksturojis sociologs Georgs Zimmels (Georg Simmel, 1858–1918), psihologs Gērts Hofstede (Geert Hofstede, 1928), kā arī sociologs Niklāss Lūmans (*Niklas Luhmann*, 1927–1998). Visi minētie pētnieki akcentē izcilības stāstu nozīmi nacionālās un reģionālās identitātes veidošanā. Jau G. Zimmels, analizējot kultūras identitātes struktūru, norādījis, ka to veido 1) izcilas personības; 2) priekšmetiski simboli – karogi, ģerboņi, emblēmas, zīmogi, svētvietas; 3) rituālas darbības. (Simmel) Arī nīderlandiešu psihologa G. Hofstedes izstrādātajā antropoloģiskajā kultūras modeli („Cultural Onion”) starp vairākām nacionālās kultūras identitātes izpausmēm īpaši izcelta kultūrā augstu vērtētu personu nozīme. (Hofstede 2011) Līdzīgi arī N. Lūmans sociālās sistēmteorijas skatījumā saista identitātes veidošanos un sabiedrības atjaunošanās iespējas ar koncentrēšanos uz uzvaras un varonības stāstiem. (Luhmann 1999) Šādā aspektā LiepU KHI pētnieku darbs Kurzemes ievērojamo kultūras personību snieguma apzināšanā un izvērtēšanā ir raksturojams gan kā devums novada kultūrintitātes saglabāšanā, gan ieguldījums novada identitātes stiprināšanā.

LiepU KHI KKEV veidošanas process aizsākts 2012. gadā un turpinās līdz šim brīdim. Tās izveidošanas mērķis – apzināt un saglabāt Kurzemes novada kultūrvēsturisko mantojumu, ievērojamu pagātnes un tagadnes kultūras personību piemiņu un aktualizēt viņu radītās kultūrvērtības. Lai realizētu šo mērķi, tika izvirzīti trīs veicamo uzdevumu bloki: 1) apzināt un veidot pētāmo un vārdnīcā iekļaujamo personāliju – Kurzemes literatūras, teātra un zinātnes darbinieku (dzīves un radošās darbības laiks – 1987–

2017) – sarakstu; 2) veikt materiālu vākšanas, izpētes un apkopošanas darbus par Kurzemes reģiona ievērojamiem literatūras, teātra un zinātnes darbiniekiem; 3) izstrādāt vārdnīcā iekļaujamo personību dzīves un darbības aprakstus šķirkļiem.

Pētniecības procesā iesaistīti Liepājas Universitātes literatūras un teātra zinātnieki. Literatūras personību izpētes procesā iesaistīti – Liepājas Universitātes Humanitāro un Mākslas zinātņu fakultātes profesors, KHI vadošais pētnieks Dr. philol. Edgars Lāms (2012–2015); LiepU HMZF asociētā profesore, KHI pētniece Dr. philol. Anda Kuduma (kopš 2012); LiepU KHI asistente Mg. philol. Aija Jansone (2012–2014); LiepU HMZF lektore Mg.philol., Dr. philol. grāda pretendente Sigita Ignatjeva (kopš 2015). Ar teātra jomu saistītās personības pētījuši LiepU KHI asistente, Liepājas teātra literārās daļas vadītāja Mg. philol. Zanda Borga (2012–2015); LiepU HMZF lektore Mg. philol., Dr. philol. grāda pretendente Sandra Okuņeva (kopš 2012); LiepU HMZF docente, LiepU KHI pētniece Dr. art. Vēsma Lēvalde (kopš 2016).

Pirmie vārdnīcas šķirkļi publicēti 2014. gadā. Šobrīd vārdnīcā iekļauts vairāk nekā 130 šķirkļu, kas pieejami LiepU KHI mājaslapā – <http://khi.liepu.lv/index.php/vardnica/.pdf> formāta dokumentos, kas grupēti divās kategorijās – *Literatūra* un *Teātris*¹ – un datēti atbilstoši šķirkļu sagatavošanas un publicēšanas gadam (2014, 2015, 2016, 2017). Šāds formāts nav pietiekami ērts ne informācijas meklētājiem, ne pētniekiem šķirkļu satura papildināšanas darbā, kā arī tas neatbilst izpratnei par mūsdienīgu digitālu uzziņu avotu. Viena no vārdnīcas satura pieejamības palielināšanas iespējām ir sagatavotā materiāla digitalizēšanas process, kas daļēji uzsākts 2018. gada vasarā sadarbībā ar Liepājas Izglītības pārvaldi, iesaistoties *Liepājas digitālās Pūra lādes* izveides projektā, kas pilsētā uzsākts 2005. gadā. LiepU Dabas un sociālo zinātņu docētāji projektā piedalās ar digitālās platformas izstrādi, savukārt KHI pētnieki ir izstrādājuši ieteikumus jau esošā elektroniskā resursa (*Liepājas kultūras mantojums*) struktūras, satura un funkcionalitātes pilnveidei, kā arī šķirkļa satura izstrādes plānojumu un piedāvāvienu no datubāzes komponentiem – Kurzemes kultūras enciklopēdisko

---

¹ Ņemot vērā Latvijā izveidojušās spēcīgās amatiereteātru tradīcijas, teātra personību lokā iekļauti ne tikai Kurzemes vienīgā profesionālā – Liepājas teātra – darbinieku, bet arī nozīmīgāko amatiereteātru režisoru un dalībnieku, kā arī veselu kolektīvu radošās darbības apraksti.

vārdnīcu –, integrējot *Liepājasdigitālajā Pūralādē* jau esošo materiālu un gatavojot jaunu saturu par Liepājas literatūras, teātra, mūzikas, zinātnes darbiniekiem sadarbībā ar projekta partneriem.

Kurzemes kultūras personību apzināšanas un izpētes procesa darba gaitā izkristalizējušās vairākas būtiskas problēmas, kas saistāmas ar precīzu un loģisku pētāmo personību apzināšanas un izvēles kritēriju noteikšanu: 1) pētniecības areāla ģeogrāfisko robežu, proti, Kurzemes reģionālo robežu fiksēšana; 2) pētniecības fokusa hronoloģisko robežu noteikšana; 3) pētāmo personību lomas un nozīmes izvērtējums reģionālās kultūridentitātes veidošanas procesā. Pētnieku grupas savstarpējās diskusijās tika iezīmēta kopēja izpratne par Kurzemes kultūrvēsturiskā novada teritoriju un nospraustas sākotnējās pētnieciskā lauka hronoloģiskās robežas no 1987. gadalīdz šodienai. Tas ir Latvijas atjaunotās neatkarības un tās sagatavošanas – trešās Atmodas – laiks, kuram piederīgās radošās personības pārsvarā ir brieduma gados, tātad viņu dzīves un darbības fiksējumu aktualitāti nosaka divi svarīgi faktori: atzīti sasniegumi un iespēja papildināt šo cilvēku darbības vērtējumus ar viņu pašu atmiņām. Relatīvi sašaurināto fokusu ietekmēja arī tas, ka nelielo resursu dēļ (*KKEV* pētījumi veikti galvenokārt ar Valsts pētījumu programmas *Letonika* finansiālo atbalstu) pētāmais lauks ir konkretizējams, laika gaitā pakāpeniski paplašinot tā robežas. Līdzās sabiedrībā atzītu un novērtētu personu devuma apzināšanai pētnieku uzmanības lokā iekļauti arī jaunu un daudzsološu cilvēku darbības fiksējumi. Līdz ar to var runāt par ļoti dažādu paaudžu un pieredžu gan ar literatūru, gan ar teātri un literatūrzinātņi saistītu personību izvēli.

Šobrīd *KKEV* publicētais materiāls aptver informāciju gan par kultūras personībām, kuru dzīves un radošās darbības laiks ar minēto periodu, proti, 20. gs. 80. un 90. gadiem, saistāms pavisam nedaudz un galvenais radošās darbības laiks formējies padomju periodā, gan cilvēkiem, kuri dzimuši vēsturiski politiskās paradigmas maiņas vai jau atjaunotās Latvijas brīvvalsts sākumposmā un savu aktīvo radošo darbību uzsākuši tikai 21. gadsimtā. To personību vidū, kas minētajā laika periodā ir savas dzīves un radošās darbības briedumā vai norietā, ir Bārtā dzimušais žurnālists un literāts Jēkabs Rūsiņš (1917–1994), pedagogs un dramaturģe Venta Vīgante (1913–1994), Aizputē dzimusī un Zviedrijas trimdā dzīvojušī dzejniece Anna Dagda (1915–1996), Pāvilostas kultūras dzīves organizētājs un aprakstītājs, prozaiķis Arnolds Reimanis (1925–1997), Liepājas

žurnālists un literāts Leons Spinga (1936–1999), ilggadējais Liepājas teātra aktieris Edgars Pujēns (1931–1994) u. c. Savukārt 80.–90. gadu paaudzi pārstāv Liepājā dzimušie dzejnieki Madara Gruntmane (1986), Valentīns (1979), Katrīna Rudzīte (1991) un Liepājas teātra jaunās paaudzes aktieri (t. s. Klaipēdas kursa absolventi) Anete Berķe (1986), Agnese Jēkabsone (1987), Mārtiņš Kalita (1986), Kaspars Kārklīšs (1987), Edgars Ozoliņš (1987) u. c.

Saiknes ar Kurzemes reģionu pētāmajām personībām ir dažādas, tādējādi tipoloģiski iespējams izcelt divas pamatgrupas – *iedzimtie* un *ienācēji*. Starp iedzimtajiem kurzemniekiem savukārt izkristalizējas divas apakšgrupas, proti, cilvēki, kuru dzīve un radošā darbība saistās tikai ar dzimto vietu vai arī dažādām dzīves un darbības vietām Kurzemē. Otru grupu pārstāv cilvēki, kuri dzimuši Kurzemē, īsāku vai garāku laika periodu saistīti ar Kurzemi, bet vēlāk pārcēlušies uz dzīvi citos Latvijas reģionos vai visbiežāk uz Latvijas galvaspilsētu Rīgu.

Dzejnieks un rakstnieks Olafs Gūtmanis (1927–2012) ir viens no spilgtākajiem piemēriem, kam dzimtā Lejaskurzeme – Liepāja, Jūrmalciems – ir vienīgā dzīves un radošās darbības vieta, ja neskaita divkāršo Sibīrijas izsūtījuma laiku (1941–1947; 1950–1956). Jau minētā žurnālista un literāta Jēkaba Rūsiņa darbība saistāma gan ar dzimto Bārtu, kur nozīmīgs ir Bārtā veiktais novadpētniecības darbs un izveidotais muzejs (1985), gan ar Liepāju un žurnālista darbu (1955–1992) Liepājas un Liepājas rajona laikrakstos „Komunists” (tagad „Kurzemes Vārds”) un „Ieņina ceļš” (tagad „Kuras Laiks”). Ciešas saiknes ar dzimto pusi ir veselai virknei *KKEV* iekļauto un aprakstīto literātu, teātra darbinieku un zinātnieku. Te minami Liepājas literāti Gunta Šnipke (1955), Jana Egle (1963), Edvīns Tauriņš (1937), Dzidra Šmite (1930), tulkotājs Vinifreds Kraučis (1939–2005), literatūrzinātnieki Ausma Grīnvalde (1930) un Edgars Lāms (1958); Ventspils puses literāti Jana More (1939–2004), Laimdota Sēle (1951); Aizputes novadpētniece, skolotāja un publiciste Mirdza Birzniece (1926). Arī teātra vidē pie *iedzimtajiem* kurzemniekiem nosaucamas daudzas personības: Aizputē dzimušais Liepājas teātra aktieris Edgars Pujēns (1931–1994), aktrises Veras Šneideres (1929–2005) dzimtā vieta ir Tukuma rajona Slagūne, no Purmsātu pagasta nākusi Aina Karele (1942), liepājnieki aktieri Gunārs Borgs (1944), Marita Lūriņa-Stelmakere (1956), Inese Kučinska (1969), Signe Dancīte (dzim. Ruicēna, 1986), Everita Pjata (1987), kā arī Grobiņā

dzimusi Ināra Kalnarāja (1945), Saldū dzimušais Liepājas Jauniešu teātra studijas vadītājs un pedagogs Juris Ločmelis (1971) un daudzi citi.

Viena daļa talantīgo Kurzemes literātu un teātra darbinieku kādā savas radošās darbības posmā pārcēlušies uz galvaspilsētu Rīgu, kas saistāms gan ar kādiem personiskās dzīves apstākļiem, gan ar augstu profesionālo novērtējumu un labākām profesionālās karjeras iespējām. Te kā spilgtākie piemēri minami Priekulē dzimušais un Liepājā radošo darbību uzsākušais dzejnieks Jānis Peters (1936), žurnālists, bērnu rakstnieks, tulkotājs Māris Rungulis (dzimis 1950. gadā Liepājā); bijušie Liepājas, šobrīd Dailes teātra aktieri Indra Briķe (dzimusi 1957. gadā Durbē) un Juris Bartkevičs (dzimis 1950. gadā Talsos).

Otra tipoloģiski lielā grupa ir tā dēvētie *ienācēji*, kuri dzimuši citos Latvijas reģionos, bet kādu savas dzīves periodu saistījuši ar Kurzemi. Rakstnieks un dzejnieks Modris Zihmanis (1927), dzimis Zemgalē, Tērvetes pagastā, pēc 15 padomju *Gulaga* nometnēs un PSRS specrežīma cietumos pavadītajiem gadiem 1964. gadā atgriežas Latvijā un apmetas uz dzīvi Liepājā. Ar Liepāju saistās visa M. Zihmaņa aktīvā radošā darbība. Rakstnieks, publicists, kinoscenārists, jurniecības vēstures pētnieks Egons Līvs (1924–1989) arī dzimis Zemgalē, Jelgavā, taču nozīmīgs dzīves un daiļrades periods saistās ar Liepāju (1940–1969). Līdzīgi piemēri nosaucami arī teātra darbinieku vidū: Kaspara Goda (1974) dzimtā pilsēta ir Jelgava, Rolands Beķeris (1986) ir dzimis Valmierā, Andas Albužes (1949), Edgara Pujāta (1971) un Sanda Pēča (1987) dzimtā pilsēta ir Cēsis, Oļģerts Kroders (1921–2012), Karmena Austruma (1938–2015), Jānis Makovskis (1953–2016), Egons Dombrovskis (1972), Varis Siliņš (1972) un Viktors Eilers (1986) ir rīdzinieki, amatierteātra režisore Vita Pētersone (1940) dzimusi Jēkabpils novadā.

Pētāmo personību atšķirīgā dzīves un radošās darbības pieredze, to atpazīstamība un publicitātes mērogi, sabiedrības un profesionālais novērtējums noteicis savākto materiālu atšķirīgos kvantitatīvos un kvalitatīvos rādītājus. Izvērtējot kvantitatīvos rādītājus, jāsecina, ka vienlīdz problemātiskas un sarežģītas izrādījušās situācijas, kad par kādu personību materiālu bijis ļoti daudz vai gluži pretēji – maz vai gandrīz nemaz. Pirmajā gadījumā pētnieks sastopas ar risku atkārtot jau esošus un vispārzināmus avotus vai arī nepamanīt kādu no izmantojamajiem avotiem, kas var izrādīties būtiski konkrētajai pētījuma ievirzei, proti, izceļot pētāmās personības

saistību ar Kurzemi. Otrajā gadījumā nelielais izmantojamo avotu klāsts vai arī apgrūtinātā, iespējams, neklasificētu avotu, pieejamība zināmā mērā ierobežo pētniecības lauku, taču paver pētniekam pirmatklājēja perspektīvu, kas nepārprotami signalizē par inovatīva pētījuma iespējām. Līdz ar to līdzās kvantitatīvajiem rādītājiem izkristalizējas kvalitatīvie aspekti apkopotā pētniecības materiāla izvērtējumā. Pētījumu sagatavošanas procesā izmantoti dažāda rakstura un atšķirīgas formas avoti – sākot ar līdzīgu izdevumu (literatūras un teātra personību biogrāfiskas vārdnīcas u. c. uzzinņu literatūra) apzināšanu, arhīvu materiālu izpēti, periodikas publicistiskā materiāla apguvi, pašu daiļdarbu izpēti – analīzi un interpretāciju, teātra izrāžu noskatīšanos un izvērtējumu u. c., beidzot ar interviju veidošanu un to transkribēšanu, videomateriāla gatavošanu un vienkāršām sarunām ar pētāmajām personībām.

Šķirkļu struktūras un satura izstrādē pētnieki vadījās pēc tradicionālo enciklopēdisko uzziņas avotu uzbūves principiem, atsevišķos gadījumos (teātra jomā) bagātinot saturu ar daudzveidīgu vizuālo materiālu. Satura veidošanā liela nozīme ir bijusi ne tikai dažādu materiālu izpētei, bet arī intervijām un neformālām sarunām ar radošajām personībām. Šķirkļu struktūru pēc galvenās informācijas par personību (vārds, uzvārds, pseidonīms (-i); dzimšanas (un miršanas) laiks un vieta (kur apbedīts); darbības jomas) veido vairāki informatīvie bloki: 1) biogrāfijas faktoloģiskā daļa; 2) radošās darbības (daiļrades, zinātniskās darbības) faktoloģiskā daļa; 3) radošās darbības (daiļrades, zinātniskās darbības) raksturojuma daļa. Šķirkļu noslēgumā veidota bibliogrāfiskā daļa – svarīgākie pētnieciskie materiāli un recenzijas par attiecīgo personu; sarunas, intervijas ar attiecīgo radošo personību; šķirkļa apraksta autors vai avots, no kurienes informācija ņemta. Pievienota aprakstītās personības fotogrāfija un citas fotoliecības pēc nepieciešamības. Pagaidām šķirkļu struktūras ievērošanā un saturu izstrādē nav izdevies panākt pilnīgukonsekvenci, jo atšķirīgs ir pētāmo personu devums, pieejamo materiālu ieguve un apguve, gan arī paši pētnieki un viņu individuālais stils.

Ņemot vērā iepriekš minētos kvantitatīvos un kvalitatīvos pētnieciskā materiāla apguves aspektus, pētnieku uzmanība īpaši fokusēta uz šķirkļu trešā informatīvā bloka izveidi, kas saistās ar radošās darbības izpēti, izvērtējumu un raksturojumu. Tieši šī sagatavotā pētījuma daļa atklāj katra pētnieka zinātniski inovatīvo pienesumu izvēlētās personības raksturojumā

saistībā ar Kurzemes kultūridentitātes veidošanos. Šis aspekts ir svarīgs pētniecības komponents gan tajos gadījumos, kad par pētāmo personību jau veikti nozīmīgi pētījumi, gan tajos gadījumos, kad nav nopietnāku pētījumu un saikņu ar Kurzemes kultūrvidi izvērtējuma. Te minami daži *KKEV* šķirkļu pamatā esošā pētnieciskā materiāla veidošanas procesa piemēri, kad dažādos pētniecības projekta norises periodos tajā iesaistītie pētnieki par pētāmajām personībām veidojuši apjomīgākus monogrāfiska rakstura pētījumus, kas iekļauti LiepU KHI izdotajos zinātniskajos un populārzinātniskajos rakstu krājumos, piemēram, zinātniskā rakstu krājuma „Kurzemes rakstnieku silueti” četros laidienos, kas iznākuši no 2007. līdz 2016. gadam. Te publicēti E. Lāma pētījumi par dzejnieku Olafu Gūtmani, rakstniekiem Albertu Cauni (1917–2011), Ēriku Hānbergu (1933); Sandras Okuņevas pētījumi par rakstniekiem Ēriku Kūli (1941) un Māri Runguli; Andas Kudumas pētījumi par rakstniekiem un dzejniekiem Modri Zihmani, Jāni Peteru; Sigitas Ignatjevas apcerējums par rakstnieci Laimdotu Sēli. Vēsma Lēvalde savukārt 2017. gadā sagatavojusi monogrāfisku pētījumu par nozīmīgu Liepājas (un arī visas Latvijas) teātra personību – režisoru Oļģertu Kroderu (1921–2012).

Amatierteātra jomai veltīto šķirkļu sagatavošanā bijuši nedaudz atšķirīgi izvēles faktori, jo izvirzīts uzdevums fiksēt Kurzemes novada tradīcijām bagātākos kolektīvus, to vadītājus un spilgtākos dalībniekus pēc režisoru ieteikuma. Tāpēc izveidojusies situācija, ka pētāmo amatierteātru dalībnieku izvēle vienmēr ir bijusi konsekventi saistīta tikai ar snieguma izcilību, kā tas darīts, piemēram, Birutas Lūkas (1938) vai Arvīda Kreināta (1933) gadījumos. Nereti izvēli noteikusi konkrētās personas darbības uzcītības un ilguma faktori, tomēr netrūkst arī spilgtu un teātra profesionāļu atzinīgi novērtētu personu raksturojumu, piemēram, šķirklis par Liepājas Metalurgu tautas teātra dalībnieku Aigaru Kārkliņu (1986) akceptēts vienas spoži sagatavotās Ulda lomas (Raiņa “Pūt, vējiņi!”, 2010) dēļ, lai gan viņš amatierteātrī darbojies tikai dažus gadus.

Dažkārt pētnieku darbāsarežģījumus rada tas, ka radošās personības darbības lauki ir vairāki, piemēram, Dace Priede (1954) ir rakstniece, aktrise un arī amatierteātra režisore. Pētnieku grupa nolēma, ka aprakstu par šo personību gatavoja divas pētnieces (S. Ignatjeva un S. Okuņeva), bet sagatavotais apraksts tika iekļauts grupā *Literatūra*, jo kā romānu autore D. Priede ir atpazīstamāka.

Secinājumi

Kurzemes kultūras enciklopēdiskajā vārdnīcā iekļautais materiāls par Kurzemes reģiona nozīmīgām kultūras personībām ir svarīga liecība reģiona kultūrvēsturisko tradīciju noturībai un dzīvotspējai, kā arī būtisks pienesums sabiedrības izglītošanas un novadnieciskās identitātes izkopšanas iespējām, tādēļ ir svarīgi turpināt jaunu šķirkļu satura izstrādi un jau esošo šķirkļu satura bagātināšanu.

Nepilnu sešu gadu laikā LiepU KHI ir veikts nozīmīgs darbs Kurzemes novada literatūras un teātra personību radošās darbības izpētē, tomēr sagatavoto šķirkļu saturs interesentiem nav pietiekami vienkārši pieejams, tāpēc nepieciešams meklēt sadarbības partnerus vai turpināt sadarbību ar jau esošajiem materiālu digitalizēšanas procesā, lai sagatavoto pētniecisko materiālu padarītu pieejamu pēc iespējas plašākai auditorijai.

Raksta autores cer, ka KKEV izstrāde turpināsies un pētnieku grupas sagatavotie un publiskotie materiāli kļūs par daļu no komunikācijas procesa, kas veicinās kurzemnieka un jebkura Latvijas iedzīvotāja pašizpratni un pašnovērtējumu, saistot to ar kultūras personību radošuma un izcilības stāstiem, kam vēlētos līdzināties arī savā darbībā.

Literatūra

- Hoffmann, Mehler – Bert Hoffmann, Andreas Mehler. *Area studies*. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/area-studies>.
- Hofstede 2011 – Geert Hofstede. Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2 (1). Pieejams: <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>
- Bela 2012 – Baiba Bela. Nacionālās identitātes diskursi mūsdienu Latvijā: Piezīmes par dažādību. *Akadēmiskā Dzīve. Rakstu krājums* Nr. 49. 2012/2013. 3.–13. lpp. Pieejams: https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/adz/arhivs/49/49.pdf
- Beitnere 2012 – Dagmāra Beitnere. *Mēs, zemnieku tauta? Pašreference latviešu kultūras paradigmā*. Rīga: LU FSI. 256 lpp.
- Beitnere 2017 – Dagmāra Beitnere. *Saprast un piederēt. Dažas refleksijas par pašizpratni un stāstu vēstījumiem*. Rīga: Madris. 295 lpp.
- Dubiņš 1993 – Edgars Dubiņš. *Kurzemē*. Rīga: Autora izdevums. 128 lpp.
- Eriksons 1998 – Eriks H. Eriksons. *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava.
- Fiļipovs 2000 – Aleksandrs Fiļipovs. Identitāte un telpa Georga Zimmela socioloģiskajā domā. *Nauda. Dzīvesstils. Identitāte. LU Zinātniskie raksti*. Zinātniskā redaktores A. Stepčenko. Rīga: Latvijas Universitāte. 114.–126. lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/.../Zinatniskie_raksti_629_sej_Nauda_Dzivesstils_Indentitate_2000...
- Kurzeme, Vidzeme, Latgale. Reģions un identitāte vēsturē*. Konferenču materiāli / zin. red. I. Misāns, E. Oberlenders, G. Straube. Rīga: N.I.M.S., 1999.

- Kļave 2013 – Evija Kļave. *Nacionālā identitāte un diskurss: teorētiskās refleksijas*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Lapinska 2012 – Ieva Lapinska. *Identitāte un citādība*. FSI, LU Filozofijas un socioloģijas institūts. xiv, 445 lpp.
- Luhman 1993 – Niklas Luhmann. *Social System*. Stanford: Stanford University Press.
- Runce 2013 – Inese Runce. Latgales teritoriālā identitāte glokalizācijas un globalizācijas krustceļos. *Via Latgalica*. Humanitāro zinātņu žurnāls, Nr. 5. 81.–85. lpp.
- Simmel 1992 – Georg Simmel. *Soziologie. Untersuchungen iiber die Formen der Vergesellschaftung. Ders. Gesamtausgabe I Rammstedt O. (Hg.) – Frankfurt. M.: Suhrkamp*. Bd. 11.
- Smits 1997 – Entonijs D. Smits. *Nacionālā identitāte*. Rīga: AGB.

Sigita Ignatjeva, Anda Kuduma, Sandra Okuneva

KURŽEMĒS KULTŪROS ENCIKLOPEDINIS ŽODYNAS: KONCEPCIJA, ĪGYVENDINIMAS, SKAITMENINIMAS

Santrauka

Straipsnysje nagrinējami reģioninēs kultūros tapatumo klausimai. Tyrimo tiks las – praplēsti diskusijā apie reģioninēs kultūrinēs vertybes ir jū tyrimo galimybės bei problemas. Pagrindiniai straipsnio uždaviniai – iš reģioninių studijū ir kultūros tapatumo tyrimū perspektyvos fiksuoti Liepojos universiteto (LiepU) Kuržemēs humanitarinio instituto (KHI) tyrējū indēlį į Kuržemēs kultūrai skirto enciklopedinio žodyno *Kurzemes kultūras enciklopēdiskā vārdnīca* (KKEV) kūrimā, nagrinėti žodyno rengimo procesā, rezultatus bei pagrindinēs problemas, taip pat pateikti siūlymus parengtai medžiagai skaitmeninti. Tyrimas yra tarpdisciplininis žvilgsnis į enciklopediniame žodyne pristatytos literatūros, teatro ir mokslo darbuotojų kūrybinēs veiklos įvertinimā.

Kuržemēs kultūros asmenybū tyrimū teorinį pagrindā sudaro nacionalinēs ir reģioninēs kultūros tapatumo tyrimai, atlikti pasaulyje ir Latvijoje. Remiamasi Eriko H. Eriksono (*Erik H. Erikson*), Entonijo D. Smito (*Anthony D. Smith*), Dagmaros Beitnerēs (*Dagmāra Beitnere*), Baibos Belos (*Baiba Bela*), Evijos Kliavēs (*Evija Kļave*) ir kt. tyrējū darbuose išsakytais teiginiais. Straipsnio autorēs pagrindine pripažįsta idējā, kad iškilios asmenybės yra vienas iš kultūrinio tapatumo reiškimosi būdū. Tai yra pabrėžēs sociologas Georgas Zimmelas (*Georg Simmel*), analizuodamas visuomenēs

struktūrā, psihologas Gertas Hofstedē (*Geert Hofstede*) savo antropoloģinīamē kultūros modelyje (*Cultural Onion*), taip pat sociologas Niklasas Lūmanas (*Niklas Luhmann*) socialinēje sistēmų teorijoje apie visuomenės raidos impulsus, kurie įgyjami centruojantis į pergalių ir herojinius naratyvus.

Kuriant KKEV LiepU KHI tikslas yra sukaupti ir išsaugoti Kuržemės regiono kultūrinį istorinį paveldą, žymių praeities ir dabarties kultūros veikėjų atmintį ir aktualizuoti jų sukurtas kultūrinės vertybes. Kad būtų įgyvendintas šis tikslas, buvo išryškinti trys uždavinių blokai: 1) sukaupti ir kurti asmenybių – Kuržemės literatūros, teatro ir mokslo darbuotojų, kuriuos reikėtų įtraukti į žodyną, – sąrašą; 2) rinkti medžiagą, tirti ir apibendrinti informaciją apie Kuržemės regiono žymiausius literatūros, teatro ir mokslo darbuotojus; 3) parengti į žodyną įtraukiamų asmenybių gyvenimo ir kūrybinės veiklos aprašus žodyno straipsniams.

Kaupiant duomenis apie Kuržemės kultūros veikėjus tyrimo metu buvo iškeltos ir kelios esminės problemos, susijusios su tikslu ir logišku tiriamųjų asmenybių pasirinkimo kriterijų nustatymu: 1) tiriamojo area-lo geografinių ribų, t. y. Kuržemės regiono ribų fiksavimas; 2) tiriamojo objekto chronologinių ribų nustatymas; 3) tiriamųjų asmenybių vaidmens ir reikšmės regioninio kultūrinio tapatumo kūrimo procese įvertinimas. Tyrėjų grupės diskusijose išryškėjo bendras suvokimas apie Kuržemės kultūrinio istorinio regiono teritoriją ir buvo nubrėžtos pirminio tyrimų lauko chronologinės ribos maždaug nuo 1987 m. iki šių dienų. Tai atkurtos Latvijos nepriklausomybės bei pasirengimo jai – trečiojo Atgimimo – laikas. Dauguma į tyrimą patenkančių kūrėjų yra brandaus amžiaus, taigi jų gyvenimo ir veiklos fiksavimo aktualumą lemia du svarbūs veiksniai: pripažinti pasiekimai ir galimybė papildyti šių žmonių veiklos vertinimus jų pačių atsiminimais. Palyginti susiaurintą tyrimo objektą lėmė ir tai, kad dėl nedidelių išteklių KKEV tyrimai atlikti daugiausia naudojantis Valstybinės tyrimų programos *Letonika* finansine parama. Tiriamasis laukas yra konkretizuojamas, bėgant laikui pamažu praplečiant jo ribas. Tyrėjai ne tik fiksavo visuomenėje pripažintų ir įvertintų asmenų indėlių, bet ir kaupė duomenis apie jaunų bei perspektyvių žmonių veiklą. Žodyno straipsnių struktūrą ir turinį tyrėjai sudarė, remdamiesi tradiciniais enciklopedinių šaltinių rengimo principais, kai kuriais atvejais (teatro srityje) papildydami

turinī jūvairia vaizdine medžiaga. Kuriant turinī svarbi buvo tiek jūvairios medžiagos analizē, tiek interviu bei neformalūs pokalbiai su kūrējais.

KKEV kūrimas prasidējo 2012 m. ir tējiasi iki šiol. Į tyrimo procesā įtraukti LiepU literatūrologai ir teatrologai. Literatūros asmenybes tyrē LiepU Humanitarinių mokslų ir menotyros fakulteto (HMMF) profesoriūs, KHI vadovaujantis tyrējas Dr. philol. Edgaras Lamas (*Edgars Lāms*; 2012–2015), LiepU HMMF docentē, KHI tyrēja Dr. philol. Anda Kuduma (nuo 2012 m.), LiepU KHI asistentē Mg. philol. Aija Jansonē (*Aija Jansone*; 2012–2014), LiepU HMMF lektorē, doktorantē Sigita Ignatjeva (nuo 2015 m.). Su teatro sritimi susijusias asmenybes tyrē LiepU KHI asistentē, Liepojos teatro literatūrinēs dalies vedēja Mg. philol. Zanda Borga (2012–2015), LiepU HMMF lektorē Mg. philol., Daugpilio universiteto doktorantē Sandra Okuneva (*Sandra Okuņeva*; nuo 2012 m.), LiepU HMMF docentē, LiepU KHI tyrēja Dr. art. Vesma Lēvaldē (*Vēsma Lēvalde*; nuo 2016 m.). Pirmieji žodyno straipsniai paskelbti 2014 m. Iki šiol publikuota per 130 žodyno straipsnių (prieiga LiepU KHI svetainėje – <http://khi.liepu.lv/index.php/vardnica/>).

Į KKEV įtraukta medžiaga apie iškilias Kurzemēs regiono kultūros asmenybes yra svarbus regiono kultūrinių istorinių tradicijų stabilumo ir gyvybingumo liudijimas, taip pat reikšmingas indėlis į visuomenēs švietimą. Todėl svarbu, kad parengta medžiaga taptų prieinama kuo platesnei auditorijai. Kad būtų įgyvendintas šis tikslas, žodyno sudarytojai numatē parengtos medžiagos skaitmeninimo galimybę. Jis iš dalies pradētas jau 2018 m. bendradarbiaujant su Liepojos švietimo valdyba: įsitraukta į Liepojos skaitmeninio projekto „Kraičio skrynia“ (*Pūra lāde*), pradēto 2005 m., kūrimą. LiepUs Gamtos ir socialinių mokslų fakulteto dėstytojai rengia projekto skaitmeninę platformą, o KHI tyrėjai, bendradarbiaudami su projekto partneriais, siūlo vieną iš duomenų banko komponentų – integruoja į skaitmeninį projektą „Kraičio skrynia“ jau turimą KKEV medžiagą ir rengia naują informaciją apie Liepojos literatūros, teatro, muzikos, mokslo darbuotojus.

Straipsnio autorēs tikisi, kad KKEV rengimas tējis ir tyrėjų grupēs parengta bei viešinama medžiaga taps dalimi komunikacijos proceso, kuris skatins veikla įprasminti kurzemiečio ir bet kurio Latvijos gyventojos savivoką ir savivertę.